

кваліфікації та досвіду працівників, що обмежує їхню здатність забезпечувати ефективне управління та залучення громадян до процесів прийняття рішень. Крім того, відсутність мотивації та низький рівень заробітної плати працівників місцевих органів влади також негативно впливають на їхню ефективність.

Децентралізація в Україні, не зважаючи свої переваги, залишається досить проблемною. Багато територіальних громад не здатні ефективно реалізувати принципи демократії та залучення громадськості. Існують нові виклики, що пов'язані з війною, такі як проблема наповнення бюджету та законодавче врегулювання роботи органів місцевого самоврядування, але органи місцевого самоврядування вражають масштабами зробленої роботи. Триває робота з напрацювання пропозицій щодо відновлення України та місцевого самоврядування після війни, і Верховна Рада ухвалила закон, який визначає основні засади відновлення та розвитку регіонів і громад. Децентралізація в Україні вже визнана успішною, але потребує подальшого розвитку, зокрема зміцнення інституцій місцевого самоврядування через надання їм відповідної правової бази. Україна має подумати про реформи після перемоги та можливості, які вона відкриває.

Скороход Олексій

Здобувач третього рівня вищої освіти
кафедри політології політології та державного управління.

Донецький національний університет імені Василя Стуса
(керівник проф. Олена Чальцева)

ORCID: 0009-0001-0001-2568

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ КОМУНІКАЦІЇ МІЖ ВЛАДОЮ ТА СУСПІЛЬСТВОМ

Перехід від традиційних методів комунікації до цифрових каналів передачі/отримання інформації є результатом неминучих трансформаційних процесів у розвитку світу, зокрема його комунікативної складової, яка стає домінуючою практично для всіх сфер життєдіяльності людства. Цей перехід передбачає вдосконалення цифрової інфраструктури, можливість миттєвої комунікації, неприциповість місцеперебування контрагентів та матеріальну доступність всіх необхідних технологій та засобів комунікації.

Сучасні цифрові технології проникли в усі сфери життєдіяльності людства значно розширивши механізми взаємодії, стираючи кордони, пришвидшуючи

процес обміну даними, збільшуючи можливості впливу та спрощуючи доступ до процесу прийняття рішень. Майже неможливо уявити людину, яка не користується сучасними інформаційними технологіями, особливо мобільним Інтернетом та соціальними мережами (згідно з даними глобальної платформи даних Statista на жовтень 2024 р. кількість користувачів інтернету налічує 67,5% (5,52 мільярда) усього населення світу, з них долучених до якихось соціальних мереж 63,8% [1]).

Цей загальний перехід до цифровізації процесу комунікації відбувається і в політичній сфері в цілому, і у сфері взаємодії між державою (як політичним інститутом і конкретними державними установами) та громадянами, безпосередньо. В контексті взаємодії держава-громадяни (суспільство) можна констатувати втілення нової моделі цифрового управління. Варто відзначити, що цифровізація політичної комунікації відбувається не тільки у межах вертикального управлінського алгоритму «згори - до низу», а паралельно у напрямку від громадян (їх запитів) до держави, тобто «з низу – до гори». Тож рушієм спрощення та стимулювання доступності для громадян комунікації з державою, залучення їх та дотичності до процесу прийняття політичних рішень, можливості моніторингу та контролю за діями влади відбувається по вертикалі «громадяни – держава».

Сплеск «проривних технологій», таких як штучний інтелект, блокчейн, доповнена та віртуальна реальність, робототехніка, а також зміни суспільних очікувань щодо того, як повинні взаємодіяти громадяни, організації та уряди, стимулюють пошук нових бізнес-моделей, продуктів і послуг, спрощення та гнучкості надання послуг, автоматизацію бюрократичної роботи, подолання притаманної органам влади закритості.

Значним імпульсом до прискорення цифровізації всіх сфер життєдіяльності стала пандемія COVID-19, коли через високі ризики захворювання уряди більшості держав вимушені були запроваджувати різного ступеня обмеження пересування населення та заходи соціального дистанціювання, задля уповільнення поширення коронавірусу і запобіганню перевантаженню систем охорони здоров'я. І, як наслідок відбулось перенесення більшості сфер життєдіяльності в онлайн формат, розкривши критичну потребу у швидкому освоєнні нових та вдосконаленні наявних цифрових рішень як в особистому користуванні, так і в усіх сферах від бізнесу до політики для переналаштування та продовженні своєї діяльності.

Пандемічна криза стимулювала державну владу, політиків, партії та інших учасників політичного процесу в різних країнах до продукування нових

форматів ведення виборчих кампаній і на рівні організації й на рівні агітації (були обмеження зустрічі з виборцями, збільшення агітаційних заходів на інтернет-ресурсах та у соціальних мережах, популяризація онлайн трансляцій звернень кандидатів, використання мобільного зв'язку для надсилання смс-повідомлень та дзвінків агітаційного характеру тощо) та внесення змін до організації самого процесу голосування (голосування поштою чи інтернет голосування). У 2020 році у багатьох державах були заплановані проведення виборів різних рівнів. Більшість все ж таки прийняли рішення про відтермінування виборів (вибори президента Польщі, мера Лондона, місцеві вибори в Румунії та деяких громадах Литви, Австрії, Італії тощо) [2].

Сьогодні продовжується як активна перебудова/цифровізація повсякденних соціальних практик, так і обумовлена цифровізацією трансформація політичних інститутів. Так звичним стає використання електронних документів, що посвідчують особу, шкільних щоденників та медичних карток; залучення до наукових практик (освітній процес, конференції, панелі тощо) в онлайн форматі, навіть релігійна сфера підлаштовується під сучасні реалії й залучає спільноти за допомогою соціальних мереж, Youtube до онлайн спілкування, проповідей, богослужінь; налагодження робочого процесу у дистанційній формі, без обов'язкової присутності в офісі; швидке й доступне отримання та поширення інформаційних новин/повідомлень. І одночасно йде активне впровадження у діяльність органів публічної влади, і інших учасників публічного політичного процесу інформаційно-комунікаційних технологій, стрімко розширюються нові можливості політичної участі громадян та їх взаємодії/зближення з владою, зменшення рівня закритості та цензурування з боку влади [3]. І, як вже зазначалося вище, ці процеси мають за основу принципи відсутності часових та просторових кордонів; автоматизації та спрощення процесу прийняття рішень; прозорості; гнучкості; клієнтоорієнтованості (перетворення держави на постачальника сервісів для громадян); комунікації «знизу до гори» (вплив громадян на процес прийняття рішень) [4].

Згідно з даними E-Government Development Index, який відображає рівень розвитку надання сервісних послуг державою за використанням цифрових технологій в країнах-членах ООН найбільш високий показник на сьогодні мають Данія, Естонія, Сінгапур, Корея та Ісландія [5]. Характеристика успішних світових кейсів цифровізації комунікації держави й суспільства в контексті моделі «держава – виконавець (надавець послуг/сервісів)» потребує типологізації сфер де комунікують держава та громадяни за напрямками

відповідних сервісів: індивідуальні потреби особи; ведення бізнесу; доступ до інформації щодо діяльності органів влади; доступна освіта; доступна медицина; участь у прийнятті рішень та контролю дій влади.

Кластер сервісів держави, які задовольняють «Індивідуальні потреби» включає в себе наступні складові. Можливість подати заявку/знайти інформацію на отримання посвідчення особи, свідоцтва про народження/смерть/шлюб онлайн на будь-якому з урядових порталів. Спрощує процес для користувачів, сприяючи ефективності та підвищуючи загальну задоволеність громадян.

Кластер послуг «Ведення бізнесу» передбачає такі можливості, як реєстрація нової компанії чи суб'єкту господарювання за допомогою онлайн-заявки, подання документів в електронному вигляді на електронну пошту установи, сплата внеску в особистому мобільному банкінгу, і як зазначається на сайті, у випадку погодження реєстрації оригінали документів у паперовому вигляді надавати непотрібно. Тобто, в одному місці має бути зібрана інформація, щодо всіх необхідних документів, законодавчих актів щодо правил ведення підприємницької діяльності тощо. Такі послуги значно підвищують ефективність, зменшують паперову роботу та забезпечують зручний доступ для підприємців, створюючи сприятливі умови для бізнес-середовища.

Кластер «Доступ до інформації щодо діяльності органів влади» є безпосереднім механізмом для формування довіри суспільства до державної влади на підставі чітких критеріїв: відкритість, ефективність використання коштів, відсутність корупційних ризиків чи конфлікту інтересів. Паралельно з суспільно-контролюючою функцією реалізується і логістично-організаційна, яка і сприяє ефективності реалізації органами державної влади своїх завдань. Більшість держав маючи на меті забезпечити рівність учасників, прозорість і видимість своїх процедур користуються платформами електронних закупівель, здатних забезпечити можливість учасникам процесу закупівель організовувати, швидко обмінюватись інформацією, бути постійно на зв'язку, керувати та контролювати всю процедуру.

Кластер «Доступна освіта» є стратегічним у переліку сервісів, які держава надає громадянам, і який будує ставлення останніх до державної влади та формує запит на громадську та політичну участь, з погляду на актуальність теми «доступна освіта – майбутнє дітей» для більшості людей, а також приймаючи до уваги об'єктивну залежність майбутнього будь-якої держави від інтелектуального і технологічного потенціалу.

Кластер «Доступна медицина» являє собою можливість відображення медичних послуг на порталі, де громадяни можуть отримати інформацію та подати заявки на різні типи грошової допомоги у випадку захворювання, пологів, потреб реабілітації, отримати детальну інформацію щодо контролю за інфекційними хворобами, щеплення, медичних закладів та лікарських препаратів (дотації на медикаменти чи медичне обладнання), інформацію щодо можливостей безкоштовного/співсплата профілактичного обстеження низки хвороб, медичного страхування та отримання ліцензій на надання медичних послуг, оформлення до будинків літніх людей (подача заявки) та донорства органів.

Кластер «Участь у прийнятті рішень та контролю дій влади» є найбільш наближеним до контексту політичної активності та участі, бо формує інституціалізовані канали такої участі навіть поза виборчим процесом (як прямою формою участі громадян у формуванні влади).

Основними формами впливу громадянського суспільства на владу є: вибори, референдуми, ініціативні рухи (збір підписів за проведення референдуму з якого-небудь питання, письмові звернення до органів влади, в ЗМІ), контакти з офіційними особами (найчастіше з представниками місцевих органів влади), щоб привернути їх увагу до яких-небудь проблем; участь у сесіях рад та у роботі депутатських комісій; участь у санкціонованих мітингах, демонстраціях; особливі форми участі, такі як лобіювання, фінансування виборчих кампаній; подання електронної петиції як прямий і безпосередній сигнал державній чи місцевій владі (системі) від суспільства з безпосереднім очікуванням обов'язкової та чітко регламентованої відповіді від системи тощо.

Одним з кращих прикладів реалізації даного напрямку є Фінляндія та її вебсайт Demokratia.fi [6], який закумулював актуальну інформацію щодо наявних ініціатив, проєктів, етапів прийняття рішень та нормотворчої діяльності як місцевого рівня, так і рівня держави й Європейського союзу. Окремо варто відзначити практику застосування інструменту електронних петицій або подібного механізму, який надає користувачам можливість подавати петиції, скарги чи запити на дії державної й місцевої влади в електронному вигляді. Ці платформи дозволяють людям висловлювати свої занепокоєння, пропонувати зміни або виступати за певну політику чи ініціативи безпосередньо перед урядом. Електронна петиція сприяє активізації громадської участі, ініціативності та залученості громадян у суспільне життя на національному, регіональному та місцевому рівнях. Вона підвищує прозорість процесу ухвалення демократичних рішень і підзвітність

державних інституцій, покращує спроможність влади реагувати на звернення громадян, а також стимулює громадські дискусії та привертає увагу суспільства до процесу прийняття важливих рішень [7].

Крім означених кейсів цифровізації комунікації між владою і громадянами активно розвиваються й інші онлайн інструменти для вивчення громадської думки, інформування про політичний процес та обговорення політичних процесів та подій. Арсенал цих онлайн інструментів достатньо великий: онлайн-форуми, онлайн-опитування, онлайн-голосування, чати, блоги тощо. Але всі вони вміщені в єдиному феномені Соціальні медіа, які здійснюють величезний як спонтанний, так і цілеспрямований (ініційований певним суб'єктом) вплив на вибори всіх рівнів в багатьох державах. Завдяки своїй доступності, поширеності, можливості дистанційного спілкування створюються нові можливості для організації та проведення ініціативних рухів, короткострокових (і не тільки) акцій (особливо протестних), які мобілізують та об'єднують багатьох людей для вирішення конкретного завдання [8].

Важливе значення у процесі загальної цифровізації комунікації між владою та суспільством у світі має місцевий рівень цього процесу. Скорочена відстань у парі органи влади-громадянин, відчуття громадянами безпосередньої близькості та обізнаності з місцевих проблем, можливість бачити прямі наслідки своєї участі, робить процес трансформації більш швидшим і гнучкішим. Місцеві органи самоврядування дедалі активніше впроваджують цифрові технології для реалізації різноманітних завдань, зокрема інформування громадян про плани, цілі та щоденну діяльність, надання послуг з інтерактивними механізмами взаємодії, залучення громади до спільного створення проєктів, а також розвитку місцевого туризму та популяризації регіональних ініціатив [9].

Важливим у реалізації права громадян на участь у процесі прийняття рішень є ведення двосторонньої комунікації. Тобто інформування і доступ до інформації це позитивна динаміка, проте повноцінна реалізація громадянської участі передбачає отримання обґрунтованої відповіді на запитання, запити, пропозиції тощо.

Отже, розвиток цифрових технологій створює якісно нову комунікацію на рівнях «держава-суспільство» і «держава-громадянин» в обох напрямках: зі спрощеними та пришвидшеними функціями користування/отримання державних послуг; з розширеними можливостями й більшою доступністю політичної участі для значної частини суспільства; з залученням до конвенційних форм впливу на владу таких груп, як молодь, громадяни з

віддалених від «центру» регіонів, особи з обмеженими можливостями тощо. Зростання технологічних можливостей сприяє постійному вдосконаленню існуючих інструментів користування/отримання послуг та продукування нових, постійно розширюючи їх спектр.

Це створює базу для формування нової цифровізованої політичної участі громадян як за формою (норми, організаційні аспекти), так і за змістом (мотивація, культурні моделі, політичні орієнтації).

Список використаних джерел

1. Number of internet and social media users worldwide as of October 2024. URL: <https://www.statista.com/statistics/617136/digital-population-worldwide/> (дата звернення: 01.04.2025).
2. Global overview of COVID-19: Impact on elections. URL: <https://www.idea.int/news-media/multimedia-reports/global-overview-covid-19-impact-elections> (дата звернення: 04.04.2025).
3. Милосердна І. М., Краснопольська Т. М. Процес цифровізації в політиці: межі пізнання та особливості трансформації // Науковий вісник. – 2023. – № 12. – С. 45–58.
4. Жекало, Заець, Вакун. Сутність та зміст електронного урядування: концептуальний вимір // Електронне урядування в Україні: виклики та перспективи розвитку. – Київ: Наукова думка, 2022. – С. 34–50.
5. E-Government Knowledge Base. URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/Data-Center> (дата звернення: 05.04.2025).
6. Demokratia.fi. URL: <https://demokratia.fi/> (дата звернення: 05.04.2025).
7. Романчук О. З., Бисага Ю. М., Берч В. В., Нечипорук Г. Ю., Чечерський В. І. Електронне урядування: конституційно-правове дослідження: монографія / за ред. О. З. Романчука; Ужгородський національний університет; ТОВ «PIK-У». – Ужгород, 2021. – 196 с.
8. Тіт Ольга Геннадіївна Політичний проект як інституційна форма громадянського активізму в сучасній Україні: дис... канд. політ. наук / Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, 2020.
9. E-Government at Local Level // UN e-Government Knowledge Base Platform – URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/About/E-Government-at-Local-Level> (дата звернення: 02.04.2025).